OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

VN/28297/2024

Lausunto

Oikeusministeriö
Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Erityisasiantuntija Laura Nurminen

28.11.2024

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain 41 §:n muuttamisesta (HE 180/2024 vp)

Pyydettynä lausuntona esitän kunnioittaen seuraavaa:

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vaalilain 41 §:ää siten, että oikeusministeriölle annettaisiin mahdollisuus määrätä samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa ehdokkaiden numeroinnista siten, että eri vaalien ehdokkailla olisi selkeästi toistaan erottuvat ehdokasnumerot. Esityksen mukaisesti vaalilian 41 §:n 2 momentin loppuun lisättäisiin säännös siitä, että samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa oikeusministeriö voisi määrätä toisen vaalin ehdokasnumeroinnin alkamaan numeroon 2 päättyvästä luvusta. Tällöin toisen vaalin ehdokasnumerointi alkaisi numerolla 2 ja toisen vaalin numeroon 2 päättyvästä luvusta (esim. 102, 1002 tai 2002) siten, että eri vaalien ehdokkailla ei ole samaa ehdokasnumeroa.

Kysymys ehdokasnumeroinnista samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa on ajankohtainen, koska vuodesta 2025 alkaen säännönmukaiset aluevaalit ja kuntavaalit tullaan toimittamaan neljän vuoden välein samanaikaisesti. Aikaisemmin kaksia tai useampia yleisiä vaaleja ei ole sääntömääräisesti toimitettu Suomessa tyypillisesti samanaikaisesti, poikkeuksena Ahvenanmaan maakunnassa samanaikaisesti toimitettavat maakuntapäivä- ja kuntavaalit, joihin sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan omaa vaalilakia. Manner-Suomessa vaaleja on aikaisemmin toimitettu samanaikaisesti 2004 ja 2008 Kainuun hallintokokeilualueella (maakuntavaalit ja kuntavaalit) sekä 1996 (europarlamenttivaalit ja kuntavaalit) ja koko maassa 1988 (erilliset vaalit presidenttiehdokkaista ja valitsijamiehistä).

Hallituksen esitys on valmisteltu oikeusministeriössä ja valmistelun taustalla on ollut Kuntaliiton yhteydenotto oikeusministeriöön elokuussa 2024 Kuntaliiton työvaliokunnan tekemästä kehittämisehdotuksesta koskien ehdokkaille annettavien numeroiden eriyttämistä toisistaan samanaikaisesti toimitettavissa alue- ja kuntavaaleissa. Esityksestä ei ole järjestetty erillistä lausuntokierrosta, mutta esityksen mukaisesta ehdotuksesta ehdokasnumeroinnin eriyttämisestä samanaikaisesti toimitettavissa alue- ja kuntavaaleissa on kuultu kirjallisesti kaikkien eduskuntapuolueiden puoluesihteereitä. Kuulemiseen saatiin vastaus kaikkien eduskuntapuolueiden puoluesihteereiltä. Vastauksissaan kaikki

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Meritullinkatu 10 00170 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

puoluesihteerit kannattivat aluevaalien ja kuntavaalien ehdokasnumeroinnin eriyttämistä siten että ehdokkaiden numerointi alkaisi kuntavaaleissa numerosta 2 ja aluevaaleissa numerosta 1002 tai 2002.

Esityksen tavoitteet ja suhde perustuslakiin

Hallituksen esityksen tarkoituksena on selkeyttää ehdokasnumerointia koskevaa sääntelyä samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa, kuten alue- ja kuntavaaleissa. Ehdokasnumeroinnin eriyttäminen tekisi osaltaan näkyväksi äänestäjille, että kyseessä on kahdet eri vaalit. Lisäksi ehdotettu menettely selkeyttäisi ehdokasasettelua vaaleissa ja helpottaisi molemmissa vaaleissa ehdolla olevien ehdokkaiden kampanjointia.

Ehdokkaat asetetaan erikseen aluevaaleihin ja kuntavaaleihin. Vaalikelpoisuudesta aluevaaleissa säädetään laissa hyvinvointialueesta ja vaalikelpoisuudesta kuntavaaleissa kuntalaissa. Aluevaalien ehdokashakemukset tehdään kunkin hyvinvointialueen aluevaalilautakunnalle, joka laatii aluevaalien ehdokaslistojen yhdistelmän. Kuntavaalien ehdokashakemukset tehdään puolestaan kunkin kunnan keskusvaalilautakunnalle, joka laatii kuntavaalien ehdokaslistojen yhdistelmän. Sama henkilö voi olla ehdolla joko alue- tai kuntavaaleissa, tai molemmissa vaaleissa. Mikäli ehdokasnumerointia ei eriytettäisi, alkaisi numerointi molemmissa vaaleissa alkaisi numerosta 2 ja samat ehdokasnumerot toistuisivat sekä aluevaaleissa että kuntavaaleissa. Näin ollen esimerkiksi kuntavaalin vaalilippuun virheellisesti kirjoitettu aluevaalin ehdokasnumero tulisi lähtökohtaisesti hyväksytyksi kuntavaalien ääntenlaskennassa ja ääni menisi sen ehdokkaan hyväksi, jolla kyseinen numero sattumalta on aluevaalissa. Koska ehdokasnumeroinnin järjestys arvotaan ehdokasasettajakohtaisesti vaaleissa, menisi väärään äänestyslippuun annettu ääni todennäköisesti eri puolueen/valitsijayhdistyksen hyväksi kuin äänestäjä olisi tahtonut. Mikäli ehdokasnumerointi olisi eriytetty eivätkä samat ehdokasnumerot toistuisi eri vaaleissa, väärään äänestyslippuun tehty ehdokasmerkintä ei voisi tulla hyväksytyksi toisen vaalin tuloksessa samalla ehdokasnumerolla olevan ehdokkaan hyväksi.

Äänestäminen vaaleissa on perusoikeus, josta säädetään perustuslain 14 §:ssä. Hallituksen esityksen tavoitteena on tukea tämän perusoikeuden toteutumista vähentämällä sekoittumisriskiä ja selkeyttämällä ehdokasasettelua eriyttämällä ehdokasnumerointi samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa. Lisäksi esityksen mukaisen muutoksen voi arvioida parantavan äänestäjän tahdon näkymistä vaalin tuloksessa, kun väärän vaalin äänestyslippuun virheellisesti tehty ehdokasnumero ei voisi tulla toisessa vaalissa samalla ehdokasnumerolla olevan ehdokkaan hyväksi. Näin esityksessä ehdotettu vaalilain 41 §:ää koskeva muutosehdotus parantaisi poliittisen järjestelmän kansanvaltaisuutta nykyisestä eikä sen siten voida katsoa olevan ristiriidassa perustuslain kanssa.

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ei määritellä tarkkaan, miten lähellä vaaleja vaalilakeja on mahdollista muuttaa. Venetsian toimikunta suosittelee (Venice Commission, Code of good practice in electoral matters), että merkittäviä muutoksia vaalilakeihin ei pitäisi tehdä lähempänä kuin vuotta ennen vaaleja. Perustuslakivaliokunnan lausunnosta PeVL 65/2018 vp voi päätellä, että vaalilainsäädännön voimaantulon ja vaalien väliin tulisi jäädä vähintään kuusi kuukautta aikaa. Kyseessä oleva muutos ei ole vaalilainsäädännön kokonaisuudessa merkittävä.

Esitetty lainmuutos on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Tällöin muutos olisi voimassa tehtäessä vuoden 2025 alue- ja kuntavaalien ehdokasasettelua.